

Afscheid soms definitief

Anite van Oijen

Afscheid nemen doen we vaak. Bijna altijd is afscheid, een korte of lange periode, van elkaar niet meer zien. Vaak sta je er nauwelijks bij stil, soms geeft het je een naar of verdrietig gevoel. Vanaf een bepaalde leeftijd komt het besef dat de ander ook weer bij je terugkeert of terug kan keren. Er is ook een ander afscheid, een afscheid met een heel definitieve vorm, een heel dierbare of verwante persoon komt te overlijden.

Op onze school besteden wij aandacht aan alle vormen van afscheid en leren we over de gebruiken, de normen en waarden die daarbij horen. We praten erover en brengen het in praktijk en ontwikkelen onszelf ook op dat gebied. Het is er, het mag er zijn en dus doen we er iets mee. Dat doen we ook bij het definitieve afscheid van een dierbare binnen onze schoolomgeving. Helaas hebben we dat de laatste jaren vaak meegemaakt. Daardoor is er een schoolritueel ontstaan. Een ritueel dat veel impact heeft op alle betrokkenen.

Een eigen ritueel

Op veel scholen is een protocol 'overlijden' aanwezig. Een protocol geeft houvast, een protocol geeft soms strakke regels van handelen. Wij vinden dat afscheid nemen zo persoonlijk, zo persoons- en situatiegebonden is dat we eigenlijk maar één belangrijke regel hebben: Bij overlijden van iemand binnen onze schoolwereld wordt de directie meteen op de hoogte gebracht. Zij nemen de leiding, gaan zo spoedig mogelijk op bezoek bij de betreffende familie en handelen daarna alleen nog volgens de wensen van de familie. Wat zij willen is wat wij doen. Elk overlijden krijgt op die manier zijn eigen ritueel. De basis lijkt erg op elkaar en die valt dan ook te beschrijven.

Een ouder overlijdt

Tijdens het bezoek aan de familie besteden we natuurlijk eerst aandacht aan het overlijden, aan de persoon die is overleden, aan de kinderen die betrokken zijn en de familie. Als de familie het wil gaan we even persoonlijk afscheid nemen van de overledene. Vaak wordt dat erg op prijs gesteld. We proberen antwoord te krijgen op de eerste vragen: Hoe wil de familie dat we de andere betrokkenen van school informeren? Welk medium gebruiken we, wat vertellen we, wanneer kan het verteld worden? Dan richten we ons op de kinderen. Komen ze gewoon naar school, komen ze zelf, moeten we ze ophalen. Wat willen de kinderen op school, willen ze het zelf vertellen, vertelt de stamgroepleider het, komt papa of mama mee of een oom, een vriendin, een oma?

Als het kind daarna voor de eerste keer weer op school komt vragen we of ze liever iets later komen. De groep is dan voorbereid, zit klaar in de kring en het kind kan

rustig door de directie opgevangen en naar de stamgroep gebracht worden. De kinderen in de stamgroep zijn voorbereid, liefst ook al hun ouders. De kring is een warm bad van troost, samen huilen, vragen stellen, samen lachen en voorspellen wat er allemaal gaat komen. Met het kind wordt overlegd of het een gedenkplekje in de stamgroep wil. En met het kind en zijn familie wordt overlegd of ze een gedenkplekje op het Jenaplein willen (de centrale plek in de school waar team en ouders koffie drinken). Het gedenkplekje kan als onderdeel van het ritueel met het kind of de kinderen van het gezin ingericht worden. Het kind blijft er ook de 'baas' over. Het mag over alle details beslissen: komt er een tafel en zo ja, waar, welke kleur doek gebruiken we, komt er een boek waarin iedereen iets kan schrijven, wie maakt de kaft van het boek? Als het kind het wil gaan we samen bloemen kopen, zodat het zeker de lievelingskleur van papa of mama zal zijn. We vragen of het kind een foto mee wil brengen: Wie wil je op die foto, je hele gezin, alleen de ouder. We kunnen er kaarsen bij zetten die elke dag door het kind aangemaakt kunnen worden en na schooltijd ook door het kind zelf uitgeblazen kunnen worden.

Ervaring is dat kinderen, hoe verschrikkelijk de omstandigheden ook zijn, deze rol fijn vinden. Ze leven even helemaal op en zeggen zelfs vaak dat ze het zo ontzettend prettig vinden om zo'n eigen plekje te verzorgen. Eén kind zei me ooit: 'Ik wist niet hoe erg het was als je vader dood gaat, maar ik wist ook niet hoe mooi het kan zijn.' Meestal blijft het tafeltje gedurende de dagen tot de uitvaart staan. Er komen heel veel ouders en kinderen om iets in het boek te schrijven of te plakken. Er komen steeds meer bloemen, het tafeltje groeit. Vaak komt de familie van de overledene naar school om samen te kijken en zich te warmen aan het medeleven.

De uitvaart

Wie er mee gaan naar de uitvaart is afhankelijk van de wens van de familie. Als kinderen uit de stamgroep welkom zijn organiseren we dat, maar we houden het altijd vrijblijvend. Iedere ouder bepaalt of zijn kind aanwezig zal zijn. Door de grote betrokkenheid wordt heel vaak iets van school betrokken bij de uitvaart: kinderen laten ballonnen op, helpen de kist te beschilderen, lezen iets voor, zitten naast hun verdrietige groepsgeenootje. Op school geschreven gedichten worden voorgelezen, tekeningen opgehangen.

Na de uitvaart komt het kind het gedenkplekje op het Jenaplein weer mee opruimen. Daarmee zetten we een bewuste stap in het proces wat dan gaat komen. Het boek met alle condoleances, gedichten en mooie woorden gaat mee naar huis. In de stamgroep blijft een plekje ingericht, zolang dat nodig is voor het kind.

Een echte viering

Ook de nazorg wordt helemaal afgestemd op het kind. Sommige kinderen willen er nog vaak over praten, anderen nooit. Die hebben de school als wereld gekozen waar niets is veranderd. Dat laten we dan zo en we bespreken met de kinderen in de stamgroep waarom het kind het zo wil en waarom we dat hebben te respecteren.

Een definitief afscheid op onze school wordt op deze manier een echte viering. Een viering die heel veel steun geeft, een viering die laat zien dat je er niet alleen voor

staat, dat er een warme plek voor je is op school en dat je samen heel veel aankunt.

En wat is mooier dan tijdens of na zo'n proces van een ouder te horen: Ik ben weer bevestigd in de keuze voor deze jenaplanschool: dit is de kracht, dit is echt doen waar je voor staat, in goede en minder goede tijden.

Anite van Oijen is inhoudelijk directeur van jenaplanschool Antonius Abt, Engelen
Fotografie: Felix Meijer